

Mirosława Zakrzewska-Dubasowa (1913-2011) – polska historyk i nauczycielka akademicka, dyrektor Archiwum Państwowego w Lublinie, profesor w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej.

Urodziła się 10 czerwca 1913 roku w Brzozówce jako córka dzierżawcy tamtejszego majątku, Włodzimierza Dąbrowskiego i Janiny z Lenkiewiczów. Po ukończeniu Państwowego Gimnazjum Wacławy Arciszowej w Lublinie zapisała się w 1931 roku na studia na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL) na kierunku historia. Studiów tych nie ukończyła, składając rezygnację z przyczyn osobistych. W latach 1936-1938 była stypendystką Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, odbywając praktyki w Archiwum Państwowym w Lublinie. Jej praca zwróciła uwagę ówczesnego dyrektora Archiwum, a zarazem kierownika Katedry Historii Średniowiecznej Polski na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL – profesora Leona Białkowskiego. Od 1 września 1938 roku została pracownikiem etatowym Archiwum. Dnia 18 lutego 1939 roku wyszła za mąż za oficera Wojska Polskiego – kapitana broni pancernej Adama Zakrzewskiego.

Po wybuchu wojny, we wrześniu 1939 roku, Mirosława Zakrzewska wyjechała za mężem do Tarnopola. Zakrzewski zginął 18 września podczas obrony miasta przed nacierającą Armią Czerwoną. W styczniu 1940 roku udało jej się wyjechać z okupowanego przez Sowieców Tarnopola do znajdującego się pod okupacją niemiecką Generalnego Gubernatorstwa. Po powrocie do Lublina początkowo znalazła zatrudnienie w Archiwum Państwowym pod zarządem niemieckim (Staatsarchiv). Na początku września 1943 roku znalazła zatrudnienie jako bibliotekarka. W 1944 roku po zajęciu Lublina przez Armię Czerwoną i Wojsko Polskie zgłosiła się do pracy w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego jako archiwistka. Na tym stanowisku pracowała pół roku, po czym w kwietniu 1945 roku złożyła rezygnację, tłumacząc ją chęcią dokończenia przerwanych przed wojną studiów.

Studia na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wznowiła w 1946 roku i jeszcze w tym samym roku obroniła pracę dyplomową, uzyskując stopień magistra filozofii w dyscyplinie historia. W tym samym roku powróciła również do pracy w Archiwum Państwowym w Lublinie. Stopień doktora uzyskała w 1947 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na podstawie rozprawy pt. *Parczew w XV-XVIII wieku. Szkic z dziejów osady miejskiej na pograniczu Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Od tego roku była asystentką w Katedrze Historii Średniowiecznej KUL. Dnia 1 października 1949 roku została mianowana pełniącą obowiązki dyrektora Archiwum Państwowego w Lublinie, zaś 1 sierpnia 1950 roku dyrektorem tej placówki. Funkcją tę pełniła do końca 1954 roku, kiedy złożyła rezygnację. W 1953 roku wyszła za mąż za archiwistę z Archiwum Państwowego w Lublinie Juliana Dubasa. W latach 1954-1956 była archiwistką w redakcji „Sztandaru Ludu”. W 1956 roku została pracownikiem kontraktowym na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie, zaś rok później adiunktem w Katedrze Historii Polski do XVIII Wieku.

Zainteresowania Mirosławy Zakrzewskiej-Dubasowej koncentrowały się na historii regionalnej. Prowadzone w archiwum lubelskim kwerendy zwróciły jej uwagę na akta sądu ormiańskiego w Zamościu, a tym samym na dzieje tej grupy etnicznej. W 1960 roku opublikowała pierwszy artykuł na ten temat, zatytułowany *Organizacja gminy ormiańskiej w Zamościu w XVI-XVII wieku* („Rocznik Lubelski”, 3, 1960, s. 63-82). Omówiła w nim zasady funkcjonowania gminy zamojskiej. Był to wstęp do wydanej w 1965 roku szerszej rozprawy na ten temat pt. *Ormianie zamojscy i ich rola w wymianie handlowej i kulturalnej między Polską a Wschodem*.

Na podstawie tej rozprawy w 1966 roku uzyskała stopień doktora habilitowanego i w 1967 roku została kierownikiem Katedry Historii Narodów ZSRR. W latach 1968-1974 była członkiem Rady Naukowej Zakładu Historii Stosunków Polsko-Radzieckich Wydziału Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk (PAN), w latach 1970-1986 – Polskiej Komisji do Problemu Współpracy Wielostronnej „Historia Wielkiej Rewolucji Październikowej” i Polsko-Radzieckiej Komisji Historycznej przy Wydziale Nauk Społecznych PAN, w latach 1969-1980 – Rady Naukowej Instytutu Krajów Socjalistycznych PAN, a w latach 1987-1989 – Rady Nauk Instytutu Słowianoznawstwa PAN. W 1977 roku mianowana profesorem nadzwyczajnym, w 1984 roku zwyczajnym. Od 1947 roku była członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz lubelskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, któremu prezesowała w latach 1980-1985. Od 1973 roku była członkiem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Należała też do uniwersyteckiej komórki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

W tym czasie, równocześnie z pisaniem artykułów o tematyce marksistowskiej, kontynuowała badania nad Ormianami. W początkach lat 70, wyjeżdżała do Armenii w celach badawczych, współpracowała z naukowcami Państwowego Uniwersytetu Erywańskiego i Instytutu Historii Akademii Nauk Armenijskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej. Efektem jej badań były kolejne publikacje: *Stan badań nad osadnictwem ormiańskim na ziemiach Zachodniej Ukrainy i dawnej Rzeczypospolitej* (w: *Polska w Europie: studia historyczne*, red. H. Zins, Lublin 1968, s. 161-174), *Handel ze Wschodem w Zamościu* (w: *Zamość i Zamojszczyzna w dziejach i kulturze polskiej*, red. K. Myśliński, Lublin 1969, s. 173-190), *Armeńskie orientacje polityczne na przełomie XVII i XVIII wieku* („Rocznik Lubelski”, 15, 1972, s. 169-189), *Z dziejów kultury polskich Ormian* (w: *Studia z dziejów epoki Renesansu*, red. H. Zins, Warszawa 1979, s. 157-170), *Ormiańska Temida* („Palestra”, 24, 1980, 7, s. 19—37), *Армянское ремесло в давной Речи Посполитой*, (w: *Армяно-польские связи*, Ереван 1980), *Rzemiosło ormiańskie w dawnej Rzeczypospolitej* (w: *Studia z dziejów kontaktów polsko-ormiańskich*, red. M. Zakrzewska-Dubasowa, Lublin 1983, s. 90-106), *Polityka handlowa Jana Zamojskiego i jego następców* („Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, 38/39, 1983/1984, sectio F, 6, s. 93-114), *Rządy Paskiewicza w Armenii* (w: *Słowiańszczyzna i dzieje powszechne. Studia ofiarowane Profesorowi Ludwikowi Bazylowowi w siedemdziesiątą rocznicę Jego urodzin*, Warszawa 1985, s. 186-196), *Skrawek Orientu pod zamojskim niebem* („Res Historica”, 20, 2005, s. 155-164) oraz monografie: *Historia Armenii* (Wrocław 1977) i *Ormianie w dawnej Polsce*

(Lublin 1982). Była również redaktorem publikacji pokonferencyjnej *Studia z dziejów kontaktu polsko-ormiańskich* (Lublin 1983). Wątki ormiańskie poruszyła również w artykule *Przyczynki do historii jarmarków lubelskich* („Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, 20, 1965, sectio F, 4, s. 59-74) oraz w odczycie wygłoszonym z inicjatywy lubelskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego pt. *Orient w gospodarce i kulturze dawnego Lublina*. Od 1985 roku była członkiem zwyczajnym Association Internationale des Etudes Armeniennes.

W latach 70. i 80. XX wieku prof. Zakrzewska-Dubasowa była wielokrotnie nagradzana za osiągnięcia w pracy naukowej i dydaktycznej. Otrzymała Złoty Krzyż Zasługi (1975), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1978), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1988), odznakę „Zasłużony dla Lubelszczyzny” (1970), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1977), Złotą Odznakę Honorową „Zasłużonemu dla Lublina” (1984) oraz tytuł „Zasłużonego Nauczyciela PRL” (1979). W latach 1967, 1978, 1980 i 1983 była laureatką nagrody ministra oświaty i szkolnictwa wyższego, zaś w 1988 roku otrzymała nagrodę ministra edukacji narodowej.

Mirosława Zakrzewska-Dubasowa zmarła 18 października 2011 roku i została pochowana na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie.

Bibliografia:

Archiwum Państwowe w Lublinie: Archiwum Państwowe w Lublinie 1918-1939 [1940-1965], sygn. 114, Archiwum Państwowe w Lublinie 1944-1983 [1984-1987], sygn. 103, 110, 170-172, Urząd Okręgu Lubelskiego [1920] 1939-1944, sygn. 18, 140, 157-159, Prywatne Żeńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące Wacławy Arciszowej w Lublinie 1917-1949 [1955], sygn. 6, 15, 209, 218, 228, Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 2621; Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego: Akta osobowe, sygn. H/3329; Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: Akta osobowe, sygn. K49/51, 62/108, 113/114; J. Kus., *Zakrzewska-Dubasowa Mirosława*, w: *Słownik Biograficzny Archiwistów Polskich*, 3, 1835-2015, Warszawa 2017, s. 271-274; *Prof. dr hab. Mirosława Zakrzewska-Dubasowa* [nekrolog], „Polska Kurier Lubelski”, 2011, nr 246, s. 8.; *Памяти Мирославы Закжевска-Дубасовой*, „Газета армян России «Еркрамас»” (<http://yerkramas.org/>), 25.10.2011

Marcin Łukasz Majewski